GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2014 m. liepos 3 d.[1]

Byla C-302/13

flyLAL-Lithuanian Airlines (likviduojama) AS,
prieš
Starptautiskā lidosta Rīga VAS
ir
Air Baltic Corporation AS

(Augstākās tiesas Senāts (Latvija) pateiktas prašymaspriimti prejudicinį sprendimą)

„Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 — Taikymo sritis — Civilinės ir komercinės bylos sąvoka — Žalos, patirtos dėl Europos konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimas — Laikinųjų apsaugos priemonių pripažinimas — Viešoji tvarka“

I – **Įžanga**

1. Ši byla suteikia Teisingumo Teismui progą, aiškinant 2000 m. gruodžio 22 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 44/2001 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo[2], sukonkretinti dvi esmines teisės sąvokas: civilinės ir komercinės bylos ir viešosios tvarkos (*ordre public*).

2. Šioje byloje, viena vertus, kyla klausimas, ar „civilinės ir komercinės bylos“ sąvoka apima iš konkurencijos pažeidimų kylančių reikalavimų pareiškimą teisme įmonėms, kurių didžioji akcijų dalis priklauso valstybei. Kita vertus, reikia išsiaiškinti, ar galima atsisakyti vykdyti apsaugos priemones viešosios tvarkos sumetimais ir jei taip, kokiomis sąlygomis.

II – **Teisinis pagrindas**

A – *Sąjungos teisė*

3. Šioje byloje pirminės teisės pagrindą iš esmės sudaro EB 81 ir 82 straipsniai (dabar SESV 101 ir 102 straipsniai)[3], o antrinės teisės pagrindą – Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1, 22, 34 ir 35 straipsniai.

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL L 12, 2001, p. 1 (2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 4 t., p. 42), nagrinėjamu atveju taikytina redakcija, paskutinį kartą keistas 2008 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 1103/2008 (OL L 304, p. 80).

3 — Šioje byloje nagrinėjami tariamai antikonkurenciniai veiksmai buvo įvykdyti prieš įsigaliojant Lisabonos sutarčiai. Todėl, atsakant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą, reikšmingi yra tik EB 81 ir 82 straipsniai. Tačiau toliau pateikiami samprotavimai visiškai tinka ir kalbant apie iš esmės tokio pat turinio SESV 101 ir 102 straipsnius.

4. Minėtojo reglamento 1 straipsnio 1 dalyje jo *ratione materiale* taikymo sritis apibrėžiama taip:

„Šis reglamentas taikomas civilinėse ir komercinėse bylose, neatsižvelgiant į teismo pobūdį. Jis ypač netaikomas mokesčių, muitinių arba administracinėms byloms.“

5. Reglamento (EB) Nr. 44/2001 II skyriaus 6 skirsnyje numatyta tam tikra išimtinė jurisdikcija. Pagal jo 22 straipsnį:

„Toliau išvardyti teismai turi išimtinę jurisdikciją, neatsižvelgiant į nuolatinę gyvenamąją vietą:

<...>

2) teismo procesuose, kurių objektas yra įstatų galiojimas, bendrovių ar kitų juridinių asmenų arba fizinių ar juridinių asmenų asociacijų negaliojimo, likvidavimo ar jų valdymo organų sprendimų galiojimas, valstybės narės, kurioje yra minėtos bendrovės, juridinio asmens arba asociacijos buveinė, teismuose. <...>“

6. Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnyje reglamentuojamas kitų valstybių narių teismų sprendimų pripažinimas; šioje byloje reikšmingos jo nuostatos išdėstytos taip:

„Teismo sprendimas nėra pripažįstamas:

1) jei toks pripažinimas yra aiškiai prieštaraujantis valstybės narės, kurioje siekiama jį pripažinti, viešajai tvarkai;

<...>“

7. Kalbant apie pripažinimą taip pat reikšmingoje Reglamento (EB) Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Be to, sprendimas nėra pripažįstamas, jei jis prieštarauja II skyriaus 3, 4 ar 6 skirsniams <...>“

B – *Latvijos teisė*

8. Nagrinėjamoje byloje didžiausią reikšmę turi Aviacijos įstatymas (*Likums „Par aviāciju“*) ir jo įgyvendinimo nuostatos.

9. Pagal Latvijos aviacijos įstatymą lėktuvų valdytojai privalo mokėti mokesčius, be kita ko, ir už naudojimąsi oro uostais.

10. Tuo remiantis, šioje byloje nagrinėjamu laikotarpiu įvairiose taisyklėse buvo numatyta, kad iš Rygos oro uosto arba į jį skraidinantys vežėjai gali pasinaudoti mokestinėmis nuolaidomis. Jų dydis priklausė nuo atitinkamo vežėjo per metus iš Rygos skraidintų keleivių skaičiaus.

III – **Pagrindinės bylos faktinės aplinkybės ir prejudiciniai klausimai**

11. *AB flyLAL-Lithuanian Airlines* (toliau – *flyLAL*) yra šiuo metu bankrutuojantis Lietuvos oro vežėjas, kuris manė, kad oro susisiekimo paslaugų rinkoje jam buvo sudarytos blogesnės sąlygos nei jo konkurentui – Latvijos oro vežėjui *Air Baltic Corporation AS* (toliau – *Air Baltic*). *FlyLAL* visų pirma tvirtino, kad dėl neteisėtos konkurencinės padėties Latvijoje ir Lietuvoje jis patyrė nuostolių.

12. Todėl *flyLAL* 2008 m. Vilniaus apygardos teismui pareiškė ieškinį, kuriame, be kita ko, paprašė priteisti iš *Air Baltic* ir *Starptautiskā lidosta Rīga VAS* (toliau – *Lidosta Rīga*), valstybės valdomos kapitalo bendrovės, kuri administruoja Rygos oro uostą, 199 830 000 litų žalos atlyginimo [4]. Ieškovas ieškinį grindė Europos konkurencijos teisės pažeidimais. Iš esmės jis tvirtino, kad *Air Baltic*, naudodamasi Latvijos oro uosto mokesčių nuolaidų politika, piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi rinkoje. Jo teigimu, Latvijoje suteikiamos mokestinės nuolaidos leido *Air Baltic*, be kita ko, Vilniaus oro uoste (Lietuvos Respublika) siūlyti dempingo kainas. Be to, kaip tvirtina *flyLAL*, planingas oro uosto mokesčių nuolaidų teikimas laikytinas draudžiamu atsakovų susitarimu.

13. Dar prieš priimant galutinį sprendimą pagrindinėje byloje Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. gruodžio 31 d. nutartimi nurodė areštuoti *Air Baltic* ir *Lidosta Rīga* turto tiek, kad bendra areštuoto turto vertė neviršytų ieškinio sumos (toliau – laikinosios apsaugos priemonės).

14. Tuomet *flyLAL* kreipėsi į *Rīgas pilsētas priekšpilsētas tiesa* (Rygos miesto Vidžemės apylinkės teismą) su prašymu pripažinti 2008 m. gruodžio 31 d. nutartį ir ją vykdyti Latvijoje. Šis prašymas 2012 m. sausio 19 d. nutartimi pirmojoje instancijoje buvo iš esmės patenkintas: 2008 m. gruodžio 31 d. nutartis pripažinta ir paskelbta vykdytina Latvijos Respublikoje.

15. Šiuo metu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, t. y. *Augstākās tiesas Senāts* (Latvijos Respublikos Aukščiausiasis Teismas), nagrinėja *Air Baltic* ir *Lidosta Rīga* kasacinį skundą ir turi priimti sprendimą dėl 2008 m. gruodžio 31 d. nutarties pripažinimo ir vykdymo Latvijoje.

16. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, pirma, klausia, ar Lietuvoje pradėtas procesas dėl žalos atlyginimo – konkrečiai 2008 m. gruodžio 31 d. nutartis – yra civilinė ir komercinė byla, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnį. Jei taip, antra, reikia išsiaiškinti, ar Latvijos teismų išimtinė kompetencija, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnį, neturėjo būti pripažinta dar procese dėl žalos atlyginimo. Jei taip, trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla dar vienas klausimas, ar *Augstākās tiesas Senāts*, vadovaudamasis Reglamento (EB) Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalimi, neturėtų atsisakyti pripažinti 2008 m. gruodžio 31 d. nutarties dėl šio reglamento 22 straipsnio pažeidimo. Ir galiausiai, ketvirta, *Augstākās tiesas Senāts* kyla abejonių, ar 2008 m. gruodžio 31 d. nutarties pripažinimas suderinamas su Latvijos Respublikos viešąja tvarka, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, viena vertus, 2008 m. gruodžio 31 d. nutartyje labai mažai paaiškinta, kaip buvo apskaičiuota reikalaujama suma, kuri yra tikrai didelė. Kita vertus, kadangi ieškovui iš Lietuvos šiuo metu yra iškelta bankroto byla, atsakovai, jei ieškinys vėliau būtų atmestas, neturėtų realios galimybės gauti žalos, patirtos dėl taikytų laikinųjų apsaugos priemonių, atlyginimo. Dėl to Latvijos Respublika, kuriai atitinkamai priklauso 100 proc. ir 52,6 proc. atsakovų akcijų, galėtų patirti didelę žalą, kuri turėtų padarinių ekonominiams valstybės interesams ir dėl to keltų grėsmę valstybės saugumui.

17. Šiomis aplinkybėmis *Augstākās tiesas Senāts* sustabdė bylos nagrinėjimą ir pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1) Ar byla, kurioje ieškovas prašo atlyginti žalą ir pripažinti, kad atsakovų veiksmai – t. y. draudžiamo susitarimo sudarymas ir piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi – buvo neteisėti, kurie pagrįsti kitos valstybės narės visuotinai taikomų norminių aktų taikymu, turi būti pripažinta civiline ar komercine byla, kaip tai suprantama pagal reglamentą, atsižvelgiant į tai, kad draudžiami susitarimai yra niekiniai, ir, be to, normos priėmimas yra viešosios teisės reglamentuojama valstybės veikla (*acte iure imperii*), kuriai taikomas valstybės jurisdikcijos imunitetas nuo kitos valstybės teismų?

4 — Tai atitinka maždaug 58 000 000 eurų.

2) Teigiamo atsakymo į pirmąjį klausimą atveju (tai yra civilinė ar komercinė byla, kaip tai suprantama pagal reglamentą), ar galima laikyti, kad ieškiniu dėl žalos atlyginimo pradedamas teismo procesas, kurio dalykas yra bendrovės organų sprendimų galiojimas, kaip tai suprantama pagal minėto reglamento 22 straipsnio 2 punktą, ir tuo remiantis pagal jo 35 straipsnio 1 dalį leidžiama atsisakyti pripažinti sprendimą?

3) Jeigu ieškinio dėl žalos atlyginimo dalykas patenka į reglamento 22 straipsnio 2 punkto taikymo sritį (išimtinė jurisdikcija), ar tuo atveju, kai siekiama, kad būtų pripažintas sprendimas taikyti laikinąsias apsaugos priemones, valstybės, kurioje siekiama jį pripažinti, teismas privalo patikrinti, ar egzistuoja reglamento 35 straipsnio 1 dalyje nurodytos aplinkybės?

4) Ar viešosios tvarkos sąlyga, numatyta reglamento 34 straipsnio 1 punkte, gali būti aiškinama taip, kad sprendimo taikyti laikinąsias apsaugos priemones pripažinimas prieštarauja valstybės narės viešajai tvarkai, jeigu, pirma, pagrindinis argumentas, pagrindžiantis laikinųjų apsaugos priemonių taikymą, yra ieškinyje nurodyta didelė suma, kuri nebuvo pagrįstai ir motyvuotai apskaičiuota, ir, antra, tuo atveju, jei šis sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas, atsakovai patirtų nuostolių, kurių, jei ieškinys dėl žalos atlyginimo būtų atmestas, nebūtų galima susigrąžinti iš ieškovo – bankrutuojančios komercinės bendrovės – dėl to galiausiai būtų pakenkta valstybės, kurioje siekiama pripažinti sprendimą, ekonominiams interesams ir saugumui, atsižvelgiant į tai, kad Latvijos Respublikai priklauso 100 proc. *Lidosta Rīga* ir 52,6 % *Air Baltic Corporation* akcijų?

IV – **Teisinis vertinimas**

A – *Dėl pirmojo prejudicinio klausimo*

18. Pirmuoju prejudiciniu klausimu *Augstākās tiesas Senāts* iš esmės klausia, ar procesas, kuriame Lietuvoje yra pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo, konkrečiai – 2008 m. gruodžio 31 d. nutartis, yra civilinė ir komercinė byla, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį.

19. Norint atsakyti į šį klausimą, iš pradžių reikia išaiškinti sąvoką „civilinės ir komercinės bylos“, kaip ji suprantama pagal Reglamentą (EB) Nr. 44/2001. Tokiomis aplinkybėmis reikia apžvelgti su tuo susijusią Teisingumo Teismo praktiką (žr. 1 skirsnį) ir jos išvadas perkelti pagrindinės bylos aplinkybėms (žr. 2 skirsnį).

1. Teisingumo Teismo praktikoje suformuluoti kriterijai

20. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką[5] „civilinės ir komercinės bylos“ sąvoka turi būti aiškinama kaip savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, atsižvelgiant į Reglamento (EB) Nr. 44/2001 tikslus ir struktūrą ir į bendruosius teisės principus, išplaukiančius iš nacionalinių teisės sistemų visumos[6].

5 — Žr. generalinės advokatės V. Trstenjak išvadoje byloje *Sapir ir kt.* (C-645/11, EU:C:2012:757, 47–69 punktai) pateiktą apžvalgą.

6 — Žr., pavyzdžiui, sprendimus *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 3 punktas), *Rüffer* (814/79, EU:C:1980:291, 7 punktas), *Sonntag* (C-172/91, EU:C:1993:144, 18 punktas), *Baten* (C-271/00, EU:C:2002:656, 28 punktas), *Préservatrice Foncière TIARD* (C-266/01, EU:C:2003:282, 20 punktas), *Blijdenstein* (C-433/01, EU:C:2004:21, 24 punktas), *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 29 punktas) ir *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 41 punktas).

21. Kiek, kalbant apie valstybių narių santykius, Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 keičia Briuselio konvenciją (toliau – Briuselio konvencija[7])[8], Teisingumo Teismo atliktas Briuselio konvencijos nuostatų aiškinimas tebegalioja atitinkamoms Reglamento (EB) Nr. 44/2001 nuostatoms[9]. Tai tinka ir kalbant apie Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį, kuri užima tą pačią vietą ir atlieka tą pačią funkciją kaip ir Briuselio konvencijos 1 straipsnio 1 dalis[10].

22. Pagal nusistovėjusią teismo praktiką, susijusią su minėtomis nuostatomis, teismų sprendimai gali neįeiti į Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo sritį dėl *šalis siejančių teisinių santykių pobūdžio* arba dėl *bylos dalyko*[11].

23. Vadinasi, norint nustatyti, ar tai yra civilinė ir komercinė byla, pirmiausia reikia apžvelgti esminius pagrindinės bylos šalis siejančių teisinių santykių veiksnius (žr. 2a skirsnį), o paskui (siekiant išsiaiškinti pagrindinės bylos dalyką, žr. 2b skirsnį) su atitinkamais reikalavimais susijusias aplinkybes ir išnagrinėti pareikšto ieškinio pagrindą ir jo pareiškimo sąlygas[12].

2. Teismo praktikos kriterijų taikymas pagrindinės bylos aplinkybėms

24. Pirmiausia reikėtų išnagrinėti pagrindinės bylos ieškovą ir atsakovus siejančius teisinius santykius, kuriuos palaikant padarytas tariamas Europos konkurencijos teisės pažeidimas, dėl kurio reikalaujama atlyginti žalą.

a) Šalis siejančių teisinių santykių pobūdis

25. Kaip matyti iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, dvi pagrindinėje byloje nagrinėjamo ginčo šalys – *Lidosta Rīga* ir *Air Baltic* – yra įmonės, kurių akcijas – atitinkamai 100 proc. ir 52,6 proc. – valdo Latvijos Respublika.

26. Tačiau vien tai dar nereiškia, kad negali būti taikomas Reglamentas (EB) Nr. 44/2001. Veikiau lemiamą reikšmę turi tai, ar nagrinėjami teisiniai santykiai yra susiję su viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu[13]. Jei taip *nėra*, Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 gali būti taikomas.

27. Šis klausimas toliau turi būti nagrinėjamas atsižvelgiant į atskiras pagrindinės bylos šalis siejančius teisinius santykius.

7 — 1968 m. rugsėjo 27 d. Briuselio konvencija dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo (OL L 299, 1972, p 32).

8 — Žr. Reglamento (EB) Nr. 44/2001 68 straipsnio 1 dalį.

9 — Sprendimai *Draka NK Cables ir kt.* (C-167/08, EU:C:2009:263, 20 punktas), *SCT Industri* (C-111/08, EU:C:2009:419, 22 punktas), *German Graphics Graphische Maschinen* (C-292/08, EU:C:2009:544, 27 punktas), *Realchemie Nederland* (C-406/09, EU:C:2011:668, 38 punktas), *Sapir ir kt.* (C-645/11, EU:C:2013:228, 31 punktas) ir *Sunico ir kt.* (C-49/12, EU:C:2013:545, 32 punktas).

10 — Dėl 1 straipsnio 2 dalies b punkto žr. Sprendimą *SCT Industri* (C-111/08, EU:C:2009:419, 23 punktas).

11 — Žr., pavyzdžiui, sprendimus *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas), *Baten* (C-271/00, EU:C:2002:656, 29 punktas), *Préservatrice Foncière TIARD* (C-266/01, EU:C:2003:282, 21 punktas), *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 30 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 42 punktas), *Realchemie Nederland* (C-406/09, EU:C:2011:668, 39 punktas), *Sapir ir kt.* (C-645/11, EU:C:2013:228, 32 punktas), *Sunico ir kt.* (C-49/12, EU:C:2013:545, 33 punktas) ir *Schneider* (C-386/12, EU:C:2013:633, 18 punktas).

12 — Sprendimai *Baten* (C-271/00, EU:C:2002:656, 31 punktas), *Préservatrice Foncière TIARD* (C-266/01, EU:C:2003:282, 23 punktas), *Frahuil* (C-265/02, EU:C:2004:77, 20 punktas), *Sapir ir kt.* (C-645/11, EU:C:2013:228, 34 punktas) ir *Sunico ir kt.* (C-49/12, EU:C:2013:545, 35 punktas).

13 — Sprendimai *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas), *Rüffer* (814/79, EU:C:1980:291, 8 punktas), *Baten* (C-271/00, EU:C:2002:656, 30 punktas), *Préservatrice Foncière TIARD* (C-266/01, EU:C:2003:282, 22 punktas), *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 31 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 43 punktas), *Mahamdia* (C-154/11, EU:C:2012:491, 56 punktas), *Sapir ir kt.* (C-645/11, EU:C:2013:228, 33 punktas) ir *Sunico ir kt.* (C-49/12, EU:C:2013:545, 34 punktas).

i) *FlyLAL* ir *Air Baltic* teisiniai santykiai

28. Kalbant apie teisinius *flyLAL* ir *Air Baltic* santykius, į jų pobūdį labai gilintis nėra būtina.

29. Abi įmonės konkuruoja siūlydamos paslaugas oro susisiekimo paslaugų rinkoje ir pirkdamos paslaugas oro uostų naudojimo rinkoje. Tą darydamos, nė viena šalis kitos atžvilgiu neįgyvendina viešosios valdžios įgaliojimų, kurių privatūs asmenys ir neturi [14].

ii) *FlyLAL* ir *Lidosta Rīga* teisiniai santykiai

30. Ir iš teisinių *flyLAL* ir *Lidosta Rīga* santykių nematyti, kad būtų įgyvendinami kokie nors viešosios valdžios įgaliojimai.

31. Svarbiausias šių teisinių santykių elementas yra tai, kad *flyLAL* naudojasi Rygos oro uostu ir moka už tai oro uosto mokestį. Šį naudojimąsi oro uostu iš esmės sudaro orlaivių priežiūra, keleivių aptarnavimas ir krovinių tvarkymas. Taigi, kalbant apie santykius su oro uosto naudotojais, Latvijos Respublika per *Lidosta Rīga*, kurio 100 proc. akcijų ji valdo, atverdama oro uosto paslaugų rinką Rygos oro uoste, veikia kaip privatinės teisės subjektas [15]. Bet kuris kitas privatus ūkio subjektas, pavyzdžiui, privataus oro uosto valdytojas, galėtų teikti tokias pat paslaugas [16].

32. To niekaip nekeičia ir tai, kad *Lidosta Rīga*, nustatydamas mokesčius ir ypač suteikdamas nuolaidas arba jų nesuteikdamas, privalo vadovautis Latvijos Respublikos įstatymuose numatytais, visuotinai taikomais reikalavimais. Ši sąsaja susijusi su Latvijos Respublikos, kaip akcininkės, ir *Lidosta Rīga*, kaip jos 100 proc. valdomos dukterinės įmonės, santykiais ir niekaip neatsispindi iš *Lidosta Rīga* ir *flyLAL*, kaip oro uosto naudotojo, santykių.

33. Taip pat neturi reikšmės, ar *Lidosta Rīga* gali savo nuožiūra naudoti surinktus mokesčius, ar ir šiuo atveju ji privalo vadovautis įstatymų reikalavimais. Juk ir šis aspektas lemia ne jo teisinių santykių su oro uosto naudotojais, kaip antai *flyLAL*, pobūdį, o visiškai skirtingus *Lidosta Rīga* teisinius santykius su jo akcininke Latvijos Respublika.

34. Taigi nagrinėjamos pagrindinės bylos aplinkybės skiriasi nuo bylos *LTU* [17] aplinkybių. Tiesa, toje byloje irgi buvo nagrinėjami mokesčiai už paslaugas, susijusias su oro susisiekimu, tačiau konkrečiai tai nebuvo mokesčiai už *ekonominį* oro uosto naudojimą. Buvo kalbama apie maršrutų navigacijos rinkliavas, kurias taikė tarptautinė oro erdvės stebėjimo organizacija už naudojimąsi *oro saugos paslaugomis*, vadinasi, už pagal savo pobūdį į viešosios teisės sritį įeinančius dalykus, kaip antai oro erdvės kontrolė ir stebėjimas [18].

35. Vien atsižvelgdamas į šias maršrutų navigacijos rinkliavas, Teisingumo Teismas Sprendime *LTU* patvirtino, kad egzistuoja „ryšys su viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu“ [19]. Sprendime *LTU*, kitaip nei nagrinėjamu atveju, egzistavo tipiniai subordinacijos santykiams būdingi elementai, kurie ir liudijo esant viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimą.

14 — Dėl šio kriterijaus žr. Sprendimus *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas), *Sonntag* (C-172/91, EU:C:1993:144, 22 punktas), *Préservatrice Foncière TIARD* (C-266/01, EU:C:2003:282, 30 punktas), *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 34 punktas) ir *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 44 punktas).

15 — Šiuo atžvilgiu reikia atskirti valstybės, kaip įmonės akcininkės, vaidmenį ir valstybės, kaip viešosios valdžios funkcijų vykdytojos, vaidmenį; šiuo klausimu žr. Sprendimą *Komisija / EDF* (C-124/10 P, EU:C:2012:318, 80 punktas).

16 — 1996 m. spalio 15 d. Tarybos direktyva 96/67/EB dėl patekimo į Bendrijos oro uostuose teikiamų antžeminių paslaugų rinką (OL L 272, p. 36; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 7 sk., 2 t., p. 496), pirmiausia jos 2 straipsnio d ir g punktai, taip pat patvirtina, kad šios paslaugos yra ne viešosios valdžios funkcijų vykdymas, o paritetiniais pagrindais teikiamos paslaugos.

17 — Sprendimas *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137).

18 — Dėl *Eurocontrol* veiklos priklausymo viešosios teisės sričiai taip pat žr. Sprendimą *SAT Fluggesellschaft* (C-364/92, EU:C:1994:7, 27–29 punktai).

19 — Sprendimas *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas).

36. Be to, šioje byloje, siekiant apibrėžti „civilinės ir komercinės bylos“ sąvoką, atliktas su viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu susijusių oro saugumo paslaugų teikimo atskyrimas nuo oro uosto teikiamų paslaugų rinkos atvėrimo dera su panašiais Teisingumo Teismo samprotavimais konkurencijos teisės srityje.

37. Šiuo atžvilgiu Teisingumo Teismui jau yra keliose bylose tekę nagrinėti oro uosto valdymo organo veiklą. Kaskart jis prieidavo prie išvados, kad „oro uosto paslaugų“ siūlymas „už atlygį, kurį, be kita ko, sudaro oro uosto mokesčiai“, yra ekonominė veikla, todėl iš esmės turi būti vertinama pagal Europos konkurencijos teisės nuostatas [20]. Vertinimas neturi priklausyti nei nuo to, ar veiklą vykdantis subjektas turi privataus, ar viešo subjekto statusą, nei nuo veiklos pelningumo [21].

38. Tačiau, kalbant apie Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį, reikšmingas, viena vertus, į *privatinės teisės sritį* įeinančių teisinių santykių ir su *viešosios valdžios funkcijų vykdymu* susijusių teisinių santykių atskyrimas ir, kita vertus, *ekonominės veiklos* ir *viešosios valdžios funkcijų vykdymo* atskyrimas konkurencijos teisės srityje yra panašūs ne tik terminologijos požiūriu – jie ir turinio požiūriu susiję abipusiais ryšiais, kurie leidžia pasitelkti tapačius vertinimo kriterijus. Atrodo, tokiu požiūriu vadovaujasi ir Teisingumo Teismas su konkurencijos teise susijusiame Sprendime *SAT Fluggesellschaft* darydamas nuorodą į Sprendimą *LTU* [22]. Iš to galima daryti išvadą, kad galimybė taikyti Reglamentą (EB) Nr. 44/2001 vertintina pagal tuos pačius kriterijus, kuriuos Teisingumo Teismas suformulavo dėl ekonominės veiklos požymio konkurencijos teisės lygmeniu. Priešingu atveju, jei pagal savo pobūdį ekonominė veikla būtų nagrinėjama ne kaip civilinė ir komercinė byla, atsirastų sunkiai paaiškinamas vertinimo prieštaringumas.

39. Taigi *Lidosta Rīga* teisiniai santykiai su pagrindinės bylos ieškovu nėra susiję su viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu; kadangi tai iš esmės yra oro uosto paslaugų teikimas už atlygį, jie yra ekonominio pobūdžio ir įeina į privatinės teisės sritį.

b) Bylos dalykas

40. Toliau reikia išnagrinėti, ar bylos dalykas taip pat patvirtina šią išvadą dėl šalis siejančių teisinių santykių.

41. Pirmiausia reikia pažymėti, kad, kaip pabrėžia Latvijos Respublikos vyriausybė ir *Lidosta Rīga*, atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenis kyla abejonių, ar egzistavo antikonkurencinis susitarimas pagrindinės bylos ieškovo nenaudai ir ar *Lidosta Rīga* piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi rinkoje dėl to, kad privalėjo vadovautis Latvijos valstybės

20 — Žr. Sprendimus *Aéroports de Paris / Komisija* (C-82/01 P, EU:C:2002:617, 78 punktas) ir *Mitteldeutsche Flughafen ir kt.* (C-288/11 P, EU:C:2012:821, 40 punktas).

21 — Žr. Sprendimus *Aéroports de Paris / Komisija* (C-82/01 P, EU:C:2002:617, 75 punktas), *MOTOE* (C-49/07, EU:C:2008:376, 21 ir 22 punktai), *Selex Sistemi Integrati / Komisija* (C-113/07 P, EU:C:2009:191, 69 punktas) ir *Mitteldeutsche Flughafen ir kt.* (C-288/11 P, EU:C:2012:821, 50 punktas).

22 — Sprendimas *SAT Fluggesellschaft* (C-364/92, EU:C:1994:7, 28 punktas).

įstatymais [23]. Tiesa, nagrinėjamu atveju Teisingumo Teismas turi įvertinti ne tai, ar buvo padarytas konkurencijos pažeidimas, o veikiau išnagrinėti pagrindinės bylos dalyką, kurio pagrindą sudaro reikalavimas atlyginti žalą dėl EB 81 ir 82 straipsnių pažeidimo, tuo požiūriu, ar tai yra civilinė ir komercinė byla [24].

42. Lemiamą reikšmę, vertinant bylos dalyką, turi nagrinėjamo reikalavimo aplinkybės. Jei reiškiamas reikalavimas grindžiamas viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu, tai *nėra* civilinė ir komercinė byla [25]. Tačiau bet kokios sąsajos su viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimu nepakanka. Lemiama reikšmę veikiau turi tai, ar konkretus reikalavimą pagrindžiantis veiksmas yra viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimo veiksmas [26].

43. Jau vien išnagrinėtų šalis siejančių teisinių santykių, kurie sudaro reiškiamo reikalavimo atlyginti žalą pagrindą, pobūdis rodo, kad nagrinėjamu atveju nėra jokio viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimo. Suabejoti šia išvada nepriverčia nei tai, kad reikalavimai atlyginti žalą dėl Europos konkurencijos teisės pažeidimo pagal savo pobūdį priklauso Sąjungos teisei (žr. i skirsnį), nei ypatingos nagrinėjamo atvejo aplinkybės, pirmiausia valstybės organų dalyvavimas (žr. ii skirsnį).

i) Ar Reglamentas (EB) Nr. 44/2001 taikytinas žalos atlyginimo reikalavimams pagal konkurencijos teisę?

44. Toliau pirmiausia reikia apskritai išsiaiškinti žalos atlyginimo reikalavimų pagal konkurencijos teisę teisinį pagrindą ir jiems taikomas normas. Paskui, atsižvelgiant į tai, bus įvertintas pagrindinės bylos dalykas.

– Kartelio dalyvių pareiga atlyginti žalą kaip tikrasis Sąjungos teisės principas

45. Kartelio dalyvių ar rinkoje dominuojančių įmonių, piktnaudžiavusių savo galia rinkoje, pareiga atlyginti žalą yra Sąjungos teisės principas, tiesiogiai kylantis iš pirminės teisės [27].

46. Teisingumo Teismas jau yra daug kartų nusprendęs, kad, atsižvelgiant į tai, jog EB 81 straipsnis daro tiesioginį poveikį asmenų santykiams ir teisės subjektams suteikia teises [28], šioje nuostatoje įtvirtinto draudimo praktinis veiksmingumas sumenkėtų, jei kiekvienas asmuo negalėtų reikalauti žalos, kurią sukėlė sutartis ar elgesys, galintys riboti ar iškraipyti konkurenciją, atlyginimo [29].

47. Net jei Teisingumo Teismas iki šiol ir neturėjo galimybės to išnagrinėti, neturėtų kilti rimtų abejonių dėl to, kad šie samprotavimai taikytini ir kitai esminei Europos konkurencijos teisės nuostatai – EB 82 straipsniui.

23 — EB 81 ir 82 straipsniai pagal Teisingumo Teismo praktiką taikomi tik tokiems antikonkurenciniams veiksmams, kurių įmonės imasi savo iniciatyva. Tačiau jie netaikomi tuo atveju, jeigu įmonių antikonkurencinę veiklą lemia nacionalinės teisės aktai arba jeigu šie teisės aktai pašalina bet kokią įmonių konkurencinės veiklos galimybę; žr. Sprendimą *Komisija ir Prancūzija / Ladbroke Racing* (C-359/95 P ir C-379/95 P, EU:C:1997:531, 33 ir 34 punktai ir ten nurodyta teismo praktika). Bet jei įmonė (valdoma viešosios teisės subjekto) negali veikti savarankiškai, prireikus galima galvoti apie antikonkurencinę valstybės narės priemonę, kuri gali panaikinti praktinį įmonėms taikomų konkurencijos taisyklių veiksmingumą ir kuri taip pat įeina į EB 81 ir (arba) 82 straipsnių, taikomų kartu su EB 10 straipsniu (dabar SESV 4 straipsnio 3 dalis), kuris nustato pareigą lojaliai bendradarbiauti, taikymo sritį. Tiesa, galimas ieškinys dėl žalos atlyginimo tokiu atveju turėtų būti reiškiamas pačiai valstybei narei, o ne „kontroliuojamai“ įmonei, kurios veiksmai kitų ūkio subjektų atžvilgiu yra „pateisinami“; žr. Sprendimą *CIF* (C-198/01, EU:C:2003:430, 54 punktas).

24 — Pirmajame prejudiciniame klausime sakoma: „<...> byla, kurioje ieškovas prašo atlyginti žalą ir pripažinti, kad atsakovo veiksmai – t. y. draudžiamo susitarimo sudarymas ir piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi – buvo neteisėti <...>“.

25 — Sprendimai *Rüffer* (814/79, EU:C:1980:291, 15 punktas) ir *Lechouritou* ir kt. (C-292/05, EU:C:2007:102, 41 punktas).

26 — Žr. Sprendimus *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas), *Rüffer* (814/79, EU:C:1980:291, 15 punktas) ir *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 41 punktas).

27 — Dėl EB 81 straipsnio žr. mano išvadą byloje *KONE ir kt.* (C-557/12, EU:C:2014:45, 25–30 punktai).

28 — Sprendimas *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 39 punktas).

29 — Sprendimas *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 punktas).

– Atitinkamas ieškinys dėl žalos atlyginimo iš esmės yra civilinė ir komercinė byla

48. Europos civilinio proceso teisės požiūriu atitinkami ieškiniai dėl žalos atlyginimo, pareikšti įmonėms, pažeidusioms EB 81 straipsnį ir (arba) 82 straipsnį, iš principo yra civilinės ir komercinės bylos, kaip jos suprantamos pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį [30]. Europos Komisija neseniai tai dar kartą pabrėžė savo pasiūlyme dėl konkurencijos taisyklių įgyvendinimo direktyvos [31].

ii) Negalėjimas kitaip vertinti nagrinėjamos bylos net ir dėl ypatingų jos aplinkybių

49. Vis dėlto, turint galvoje ypatingas nagrinėjamos bylos aplinkybes, konkrečiai tai, kad įmonės, kurioms yra pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo, yra valdomos viešosios teisės subjektų, taip pat tai, kad konkurencijos pažeidimą tariamai lėmė Latvijos valstybės įstatymų reikalavimai, kyla klausimas, ar šį priskyrimą privatinei teisei galima taikyti ir *in casu*.

50. Aš laikausi pozicijos, kad į šį klausimą reikia atsakyti teigiamai. Tai liudija šie du aspektai:

– Sąjungos teisės vienodumas

51. Kaip jau minėjau 38 punkte, kai atsižvelgiant į Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo sritį į *privatinės teisės sritį* įeinantys teisiniai santykiai atskiriami nuo susijusių su *viešosios valdžios funkcijų vykdymu* teisinių santykių, taikytini tokie pat kriterijai, kaip ir atskiriant įmonių *ekonominę* veiklą nuo *viešosios valdžios funkcijų vykdymo*, kaip tai suprantama pagal EB 81 ir 82 straipsnius.

52. Pratęsiant šią mintį, šiuo atveju taip pat nagrinėjant bylos dalyko klausimą, kurio esmę galiausiai sudaro tai, ar reikalavimą sukeliantis veiksmas yra viešosios valdžios įgaliojimų įgyvendinimas [32], sąsaja su viešąja teise taip pat paneigtina: pirma, veiksmai, pažeidžiantys konkurenciją ir pagrindžiantys reikalavimą, t. y. *Lidosta Rīga* nustatyti nevienodi oro uosto mokesčiai, tiesiogiai susiję su ekonomine atitinkamos įmonės veikla, t. y. oro uosto valdymu. Antra, reikalavimui pagrįsti pasitelkti EB 81 ir 82 straipsniai apskritai gali būti taikomi tik tuomet, jei įmonė, privalanti atlyginti žalą, vykdo ne viešosios valdžios funkcijas, o ekonominę veiklą.

53. Vien tai reiškia, kad pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo (ir prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones) yra civilinė ir komercinė byla, kaip tai suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį.

54. Tai, kad, ieškovo manymu, reikalavimą pagrindžiančios aplinkybės susijusios ne tik su Sąjungos konkurencijos teise, bet ir su nacionaline aviacijos teise, neleidžia daryti jokios kitokios išvados. Kaip tai bus detaliai aptarta toliau, nagrinėjamas ieškinys dėl žalos atlyginimo pareikštas ne dėl Latvijos teisės nuostatų, vadinasi, ne dėl vadinamųjų *acta iure imperii*.

30 — Žr. ir šiuo metu nagrinėjamą bylą *CDC / Evonik Degussa ir kt.* (C-352/13, OL C 298, 2013, p. 2).

31 — Žr. Pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės aktų nuostatų pažeidimo, atlyginimo (COM(2013) 404 *final*), kurio 6 puslapyje daroma nuoroda į Reglamentą (EB) Nr. 44/2001. Taip pat žr. Komisijos pranešimą dėl Komisijos ir ES valstybių narių teismų bendradarbiavimo taikant Sutarties 81 ir 82 straipsnius (OL C 101, 2004, p. 54, 3 punktas ir 4 išnaša).

32 — Žr. Sprendimus *LTU / Eurocontrol* (29/76, EU:C:1976:137, 4 punktas), *Rüffer* (814/79, EU:C:1980:291, 15 punktas) ir *Lechouritou ir kt.* (C-292/05, EU:C:2007:102, 41 punktas).

– Ieškinys dėl žalos atlyginimo pareikštas ne dėl *acta iure imperii*

55. Atrodo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kaip matyti iš jo nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, mano, kad pagrindinės bylos ieškovas savo ieškiniu dėl žalos atlyginimo galiausiai ginčija Latvijos Respublikos teisės nuostatas.

56. Šiuo atžvilgiu pirmiausia pažymėtina, kad valstybės atsakomybė už *acta iure imperii* iš tiesų nepatenka į Reglamento (EB) Nr. 44/2001 taikymo sritį. Nuo 2015 m. sausio 10 d. įsigaliosiančioje naujoje Reglamento (EB) Nr. 44/2001 redakcijoje šiuo klausimu įtvirtintas aiškinamasis teisės akto papildymas [33].

57. Be to, pažymėtina, kad pagal visuotinai pripažintą valstybių imuniteto principą – *par in parem non habet imperium* – valstybei dėl *acta iure imperii* negali būti taikoma kitos valstybės jurisdikcija [34].

58. Tačiau, man atrodo, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo išreikštos abejonės neįtikina.

59. Pirma, Lietuvoje nagrinėjamoje pagrindinėje byloje pareikštu ieškiniu siekiama ne normų kontrolės dėl atitikties viršesnei teisei, o tik kompensacijos už nuostolius, patirtus dėl konkurencijos pažeidimo. Net jei vis didėjantis ieškinių dėl žalos atlyginimo pagal kartelių teisę skaičius, kaip jau daug kartų yra pabrėžęs Teisingumo Teismas, ir prisideda prie veiksmingos konkurencijos Europos Sąjungoje išlaikymo [35] ir todėl atitinka visuomeninį interesą, tai dar nereiškia, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo, pareikštas vienai ar kelioms privačia ekonomine veikla besiverčiančioms įmonėms, valdomoms viešosios teisės subjektų, tampa valstybės teisės aktų atitikties viršesnei teisei kontrolės procedūra. Tai pasakytina net ir tuomet, kai nagrinėjamas konkurencijos pažeidimas bent jau netiesiogiai buvo nulemtas valstybės teisės aktų, pavyzdžiui, šiuo atveju – Latvijos nuostatų, reglamentuojančių oro uosto mokesčius.

60. Antra, kitokio vertinimo nelemia ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo minėtas EB 81 straipsnio 2 dalyje numatytas negaliojimo *ab initio* padarinys.

61. Tai, kad kartelių draudimo pažeidimo padarinys pagal EB 81 straipsnio 2 dalį yra ir antikonkurencinio susitarimo negaliojimas *ab initio*, yra susiję tik su konkrečiu susitarimu, t. y. su ekonominius *Lidosta Rīga* ir *Air Baltic* santykius reglamentuojančiu susitarimu, bet jokiu būdu ne su Latvijos teisės nuostatomis, kurios tariamai turėjo netiesioginę įtaką susitarimui. Jei paaiškėtų, kad šios nuostatos iš tiesų nesuderinamos su Sąjungos konkurencijos teise, Sąjungos teisės viršenybė galėtų prieštarauti jų taikymui. Tačiau tai nebūtų tiesioginis ieškinio dėl žalos atlyginimo padarinys.

62. Bet kuriuo atveju dėl EB 81 straipsnio 2 dalyje numatyto automatinio negaliojimo subjektyvus ieškinys dėl žalos atlyginimo netampa objektyvia valstybės teisės aktų atitikties viršesnei teisei procedūra.

33 — 2012 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija) (OL L 351, p. 1).

34 — Žr. Sprendimą *Mahamdia* (C-154/11, EU:C:2012:491, 54 punktas).

35 — Žr. Sprendimus *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26–27 punktai), *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 91 punktas), *Pfleiderer* (C-360/09, EU:C:2011:389, 28 punktas) ir *Donau Chemie ir kt.* (C-536/11, EU:C:2013:366, 23 punktas).

3. Tarpinė išvada

63. Taigi į pirmąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip: teisminis ginčas dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėje byloje, kurias nutarta taikyti iš esmės nagrinėjamoje byloje, kurioje pagal privatinę teisę veikiantis oro vežėjas dėl tariamų Europos Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų reikalauja atlyginti žalą, be kita ko, iš įmonės, kurią valdo viešosios teisės subjektas ir kuri jam sudaro sąlygas naudotis oro uostu už oro uosto mokestį, yra civilinė ir komercinė byla, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį, net jei oro uosto mokesčiai ir jiems taikomos nuolaidos reglamentuojami nacionalinės teisės aktais.

B –*Dėl antrojo ir trečiojo prejudicinių klausimų*

64. Antruoju ir trečiuoju prejudiciniais klausimais, kuriuos galima nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės pirmiausia klausia, ar ieškinį dėl žalos atlyginimo pagal kartelių teisę, kaip antai nagrinėjamą pagrindinėje byloje, galima laikyti teismo procesu, kurio dalykas yra bendrovės organų sprendimų galiojimas, kaip tai suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktą. Jeigu taip, jis taip pat norėtų sužinoti, ar tuo atveju, jei bylą iš esmės nagrinėja kitas nei Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punkte numatytas kompetentingas teismas, pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 35 straipsnio 1 dalį kartu su 22 straipsnio 2 punktu reikia atsisakyti pripažinti šio kito teismo sprendimą taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

65. Į antrąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti neigiamai, todėl nėra reikalo nagrinėti trečiojo prejudicinio klausimo.

66. Iš esmės nagrinėjamoje byloje pareikšto ieškinio ir laikinųjų apsaugos priemonių, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėje byloje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme, dalykas yra ieškovo reikalavimas atlyginti žalą, o ne „bendrovių <…> negaliojimo, likvidavimo ar jų valdymo organų sprendimų galiojimas“, kaip tai suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktą.

67. Tiesa, ieškovas, reikalaudamas atlyginti žalą, netiesiogiai ginčija ir *Lidosta Rīga* rinkliavų nustatymo politiką, kuri, nors ir nulemta įstatymų, greičiausiai galėjo būti įtvirtinta ir *Lidosta Rīga* akcininkų ar jo valdybos sprendimuose.

68. Tačiau Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktas yra išimtinė norma, todėl turi būti aiškinama siaurai. Ja siekiama, kad į bendrovės buveinės teismų jurisdikciją patektų tik tokie ieškiniai, kurie tiesiogiai susiję su šioje nuostatoje pateiktame baigtiniame sąraše išvardytais ginčo dalykais. Tačiau, kadangi nagrinėjamu atveju nekalbama apie tiesiogiai dėl tam tikro sprendimo pareikštą ieškinį dėl panaikinimo ir, atrodo, konkretus sprendimas nebuvo paminėtas ar ginčijamas net ir procese, kuriame byla nagrinėjama iš esmės, Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktas čia negali būti taikomas lygiai taip pat, kaip ir šio reglamento 35 straipsnis, kiek jame daroma nuoroda į 22 straipsnį.

69. Taigi į antrąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip: ieškinys dėl žalos atlyginimo, kaip antai nagrinėjamas iš esmės nagrinėjamoje byloje, nėra teisminis ginčas dėl bendrovių organų sprendimų, kaip tai suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktą.

C – Dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo

70. Ketvirtuoju prejudiciniu klausimu *Augstākās tiesas Senāts* iš esmės klausia, ar valstybės narės viešajai tvarkai prieštarauja sprendimo taikyti laikinąsias apsaugos priemones pripažinimas, jeigu, pirma, didelės, laikinuoju areštu užtikrintos sumos dydis nebuvo motyvuotas ir, antra, gresia neatitaisoma žala, dėl kurios būtų padaryta įtaka valstybės, kurioje siekiama pripažinti sprendimą, ekonominiams interesams ir dėl to būtų pažeistas jos saugumas.

1. *Ordre public* išlyga Teisingumo Teismo praktikoje

71. Iš pradžių reikėtų pažymėti, kad Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktas pagal nusistovėjusią teismo praktiką [36] turi būti aiškinamas siaurai, nes jis yra kliūtis pasiekti vieną iš pagrindinių šio reglamento tikslų [37]. Todėl šioje nuostatoje esanti *ordre public* išlyga gali būti reikšminga tik išimtiniais atvejais [38].

72. Valstybės narės, remdamosi Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punkte nurodyta išlyga, iš esmės gali laisvai apibrėžti viešosios tvarkos reikalavimus pagal savo nacionalines koncepcijas, tačiau šios sąvokos ribų nustatymas priklauso šio reglamento aiškinimo sričiai [39]. Todėl net jei Teisingumo Teismas negali apibrėžti valstybės narės viešosios tvarkos turinio, jis turi patikrinti ribas, kurių neperžengdamas šios valstybės teismas gali remtis ta sąvoka, atsisakydamas pripažinti kitos valstybės narės teismo priimtą sprendimą [40]. Iš esmės valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teismas negali tikrinti valstybės, kurioje sprendimas priimtas, teismo padarytų faktinių ar teisinių išvadų tikslumo [41].

73. Taigi Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punkte numatyta *ordre public* išlyga galima remtis tik jei kitoje valstybėje narėje priimto teismo sprendimo pripažinimas arba vykdymas pažeistų kurį nors pagrindinį teisės principą ir todėl būtų netoleruotinai nesuderinamas su valstybės, kurioje prašoma pripažinti sprendimą, teisės sistema. Pažeidimas turėtų būti *akivaizdus teisės nuostatos*, kuri atitinkamos valstybės teisinėje sistemoje *laikoma esmine*, arba *teisės*, šioje sistemoje *pripažintos pagrindine, pažeidimas* [42].

74. Taigi nacionalinis teismas, darydamas viešosios tvarkos pažeidimo prielaidą, neperžengia jam nustatytų ribų bent jau tuomet, kai, atsisakydamas vykdyti sprendimą, užkerta kelią akivaizdžiam EŽTK arba Sąjungos teisės sistemoje pripažintų pagrindinių teisių pažeidimui [43].

36 — Toliau minima teismo praktika susijusi su anksčiau galiojusia Briuselio konvencijos nuostata, tačiau ją galima pritaikyti aiškinant Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą; žr. mano išvadą byloje *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:247, 71 punktas).

37 — Žr. sprendimus *Solo Kleinmotoren* (C-414/92, EU:C:1994:221, 20 punktas), *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 21 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 26 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 55 punktas), *Prism Investments* (C-139/10, EU:C:2011:653, 33 punktas), *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 48 punktas) ir *Salzgitter Mannesmann Handel* (C-157/12, EU:C:2013:597, 28 punktas).

38 — Žr. sprendimus *Hoffmann* (145/86, EU:C:1988:61, 21 punktas), *Hendrikman ir Feyen* (C-78/95, EU:C:1996:380, 23 punktas), *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 21 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 26 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 55 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 48 punktas).

39 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 22 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 27 punktas), *Gambazzi* (C-394/07, EU:C:2009:219, 26 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 56 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 49 punktas).

40 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 23 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 28 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 57 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 49 punktas).

41 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 36 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 29 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 58 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 50 punktas).

42 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 36 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 29 punktas), *Gambazzi* (C-394/07, EU:C:2009:219, 27 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 59 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 51 punktas).

43 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 38–39 punktai) ir *Gambazzi* (C-394/07, EU:C:2009:219, 28 punktas).

75. Nagrinėjamu atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžia du aspektus ir klausia, ar jie gali turėti reikšmės patvirtinant jo valstybės narės viešosios tvarkos pažeidimą: pirma, išsamaus areštuotinos sumos motyvavimo nebuvimą sprendime, kurį prašoma pripažinti, (žr. 2 skirsnį) ir, antra, tariamai grėsmę „valstybės saugumui“ sukeliančias finansines jo vykdymo pasekmes (žr. 3 skirsnį).

2. Išsamiai motyvuoto reikalaujamos sumos apskaičiavimo nebuvimas

76. Pirmasis dalykas, kuriuo remiasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, darydamas viešosios tvarkos pažeidimo prielaidą, yra tai, kad trūksta išsamaus prašyme taikyti laikinąsias apsaugos priemones nurodytos areštuotinos sumos pagrindimo, kurią, kaip teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, Lietuvos teismas iš esmės grindė konkrečiai neįvardytomis ir prie bylos nepridėtomis „eksperto išvadomis“.

77. Dėl to, pirma, kyla principinis klausimas dėl suderinamumo su teisingo bylos nagrinėjimo principu, įtvirtintu EŽTK 6 straipsnyje ir Pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio antroje pastraipoje [44], ir, antra, klausimas dėl bent jau dalinės motyvavimo stokos padarinių pripažįstant sprendimą civilinėje ir komercinėje byloje į viešosios tvarkos sritį patenkančių elementų aspektu.

a) Teisingo bylos nagrinėjimo principas ir pareiga motyvuoti

78. Šiuo klausimu Europos Žmogaus Teisių Teismas nusistovėjusioje praktikoje yra pripažinęs, kad teisė į teisingą bylos nagrinėjimą, numatyta EŽTK 6 straipsnio 1 dalyje, iš esmės apima ir teismų pareigą motyvuoti savo sprendimus [45]. Tačiau kartu jis yra ne kartą pažymėjęs, kad pareigai motyvuoti keliami reikalavimai negali būti pernelyg aukšti ir kad jie gali skirtis, atsižvelgiant į sprendimo pobūdį ir atitinkamo konkretaus atvejo aplinkybes [46]. Tokiu atveju visų pirma gali būti atsižvelgiama į sprendimo pobūdį ir valstybių narių teisės sistemoje egzistuojančius skirtumus.

79. Yra pripažinta, kad pareiga motyvuoti teismų sprendimus turi dvejopą tikslą: viena vertus, siekiama užtikrinti, kad būtų garantuota teisė būti išklausytam, t. y. kad teismas pakankamai įvertintų šalių argumentus [47]. Kita vertus, nustatant pareigą motyvuoti, siekiama suteikti pralaimėjusiai šaliai galimybę suprasti, kodėl ji nelaimėjo, ir prireikus apskųsti sprendimą. Be to, be pakankamo motyvavimo nebūtų galima nustatyti materialinės teisinės teismo sprendimo galios apimties ir todėl ieškovas pagal tą patį reikalavimą galėtų gauti dar vieną vykdytiną dokumentą [48].

44 — Dėl Chartijos 52 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto atitikties reikalavimo žr., pavyzdžiui, sprendimus *Varec* (C-450/06, EU:C:2008:91, 48 punktas) ir *McB* (C-400/10 PPU, EU:C:2010:582, 53 punktas).

45 — 1994 m. balandžio 19 d. EŽTT sprendimas *Van de Hurk / Nyderlandai* (pareiškimas Nr. 16034/90, 61 punktas), 1994 m. gruodžio 9 d. EŽTT sprendimas *Ruiz Torija / Ispanija* (pareiškimas Nr. 18390/91, 29 punktas), 1998 m. vasario 19 d. EŽTT sprendimas *Higgins / Prancūzija* (pareiškimas Nr. 20124/92, *Recueil des arrêts et décisions*, 1998-I, 42 punktas) ir 2001 m. rugsėjo 27 d. EŽTT sprendimas *Hirvisaari / Suomija* (pareiškimas Nr. 49684/99, 30 punktas). Taip pat žr. Sprendimą *Schröder ir kt. / Komisija* (C-221/97 P, EU:C:1998:597, 24 punktas).

46 — 1994 m. gruodžio 9 d. EŽTT sprendimas *Ruiz Torija / Ispanija* (pareiškimas Nr. 18390/91, 29 punktas) ir 1994 m. balandžio 19 d. EŽTT sprendimas *Van de Hurk / Nyderlandai* (pareiškimas Nr. 16034/90, 61 punktas).

47 — 2002 m. gegužės 21 d. EŽTT sprendimas *Jokela / Suomija* (pareiškimas Nr. 28856/95, 72–73 punktai) ir 2006 m. liepos 27 d. EŽTT sprendimas *Nedzela / Prancūzija* (pareiškimas Nr. 73695/01, 55 punktas).

48 — Žr. mano išvadą byloje *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:247, 85 punktas).

b) Sprendimo taikyti laikinąsias apsaugos priemones motyvavimo stoka ir galimybė jį pripažinti atsižvelgiant į viešosios tvarkos aspektus

80. Vadovaujantis šiais samprotavimais nagrinėjamu atveju, konstatuotina, kad, viena vertus, visiškai iš lubų surašytos areštuotinos sumos apskaičiavimas, kuris būtų absoliučiai nesuprantamas atsakovui, veikiausiai būtų nesuderinamas su teisingo bylos nagrinėjimo principu, taigi, ir su viešąja tvarka. Kita vertus, akivaizdu, kad pagrindinėje byloje, kurioje vis dėlto buvo remiamasi eksperto išvada, taip nebuvo, o ir apskritai motyvavimui keliami reikalavimai neturėtų būti perlenkiami. Jei tam tikrose teisės sistemose yra iš esmės pripažįstamų, tačiau nedetalių ir į konkretaus atvejo aplinkybes neorientuotų žalos nustatymo metodų, nebūtų suprantama, jei jų taikymas – kitais atžvilgiais pakankamai motyvuotame ir tinkamame apskųsti sprendime – sudarytų EŽTK 6 straipsnio ar Chartijos 47 straipsnio antros pastraipos pažeidimą ir keltų problemų kurios nors valstybės narės viešosios tvarkos požiūriu [49].

81. Perkėlus šią išvadą, kalbant apie klausimą dėl viešosios tvarkos pažeidimo buvimo, matyti, kad nelabai išsamiai motyvuotas areštuotinos sumos apskaičiavimas bet kuriuo atveju negali būti vertinamas izoliuotai. Veikiau reikšmingas yra bendras nagrinėjamo sprendimo kontekstas, įskaitant jo priedus, o ypač tai, ar sprendimo adresatas turėjo tinkamą galimybę valstybėje, kurioje buvo priimtas sprendimas, jį apskųsti ir ginčyti tariamą pažeidimą [50].

82. Todėl nagrinėjamu atveju yra pakankamai priežasčių manyti, kad nelabai išsamiai motyvuotas areštuotinos sumos apskaičiavimas nėra pakankamas pagrindas teigti, kad buvo pažeista viešoji tvarka, juolab kad sumos dydis pagrįstas eksperto išvada ir sudarė apeliacinio proceso Lietuvoje dalyką. Todėl, atrodo, buvo laikytasi elementarių teisingo bylos nagrinėjimo principų, net jei galbūt ir norėtųsi išsamesnio paties sprendimo motyvavimo.

83. Kadangi kaltinimo dėl motyvavimo stokos nepakanka viešosios tvarkos pažeidimui pripažinti, lieka išnagrinėti klausimą, kokią reikšmę gali turėti ekonominiai sprendimo vykdymo padariniai viešosios tvarkos požiūriu.

3. Galimybės pareikšti atgręžtinį reikalavimą bankroto atveju, jei iš esmės nagrinėjamoje byloje ieškinys atmetamas, trūkumas

84. Iš pradžių reikėtų dar kartą priminti, kad *ordre public* išlygos tikslas yra užkirsti kelią akivaizdžiam *teisės nuostatos*, kuri valstybės, kur siekiama pripažinti teismo sprendimą, *teisės sistemoje* laikoma esmine, pažeidimui arba akivaizdžiam pagrindine pripažįstamos *teisės* pažeidimui [51]. Taigi ginami *teisiniai* ar bent jau *teisės nuostatoje išreikšti interesai*, susiję su atitinkamos valstybės narės politine, ekonomine, socialine ar kultūrine tvarka.

85. Tačiau *tik ekonominių* interesų, kaip antai piniginių – kad ir labai didelių – nuostolių pavojaus nepakanka. Tai iš principo galioja ir tuomet, kai kalbama apie suverenias teises turinčio subjekto, kaip šiuo atveju Latvijos Respublikos, kuri per valstybės valdomas įmones veikia rinkoje ir šiuo atžvilgiu rizikuoja patirti nuostolių, interesus [52].

49 — Pavyzdžiui, Vokietijos *Bundesgerichtshof* (Federalinis Aukščiausiasis Teismas, toliau – BGH) pripažino fiksuoto dydžio žalos atlyginimo nustatymą Prancūzijos teisėje suderinamu su nacionaline viešąja tvarka, žr. 1979 m. rugsėjo 26 d. BGH sprendimą (bylos Nr. VIII ZB 10/79, BGHZ, 75, 167).

50 — Tai taip pat ir visų pirma pasakytina apie atvejį, kai tariamą teisingo bylos nagrinėjimo principo nepaisymą lemia sprendimo skuba. Šiuo klausimu žr. Sprendimą *Eurofood IFSC* (C-341/04, EU:C:2006:281, 66 punktas).

51 — Žr. sprendimus *Krombach* (C-7/98, EU:C:2000:164, 36 punktas), *Renault* (C-38/98, EU:C:2000:225, 29 punktas), *Gambazzi* (C-394/07, EU:C:2009:219, 27 punktas), *Apostolides* (C-420/07, EU:C:2009:271, 59 punktas) ir *Trade Agency* (C-619/10, EU:C:2012:531, 51 punktas) ir *ordre public* apibrėžtį 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (OL L 160, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 1 t., p. 191) 26 straipsnyje – Reglamento (EB) Nr. 44/2001 nuostatai gimininguose bankroto teisės nuostatoje.

52 — Dėl panašių aplinkybių žr. 2013 m. rugsėjo 24 d. EŽTT sprendimą *De Luca / Italija* (pareiškimas Nr. 43870/04, 54 ir 55 punktai).

86. Tačiau, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, ekonominiai interesai turėtų tapti teisiškai reikšmingi ir todėl pakankamai svarbūs, kad į juos potencialiai turėtų būti atsižvelgta pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 34 straipsnio 1 punktą, bent jau tuomet, kai galimi ekonominiai nuostoliai kelia gana konkrečią grėsmę valstybės teisės sistemai ir „jos saugumui“. Tiesa, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nepaaiškina, kuo tai turėtų pasireikšti šiuo konkrečiu pagrindinėje byloje nagrinėjamu atveju. Jis, be kita ko, nepateikia jokių argumentų, kad nagrinėjamos priemonės, kaip pažymėjo *Lidosta Rīga*, galbūt gali smarkiai pakenkti kariniam ir strateginiam Rygos oro uosto vaidmeniui. Todėl šis aspektas paliktinas nenagrinėtinas, atsakant į prejudicinį klausimą, kurio teisinis ir faktinis kontekstas apibrėžtas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašyme[53], o jis kalba vien apie „valstybės <...> ekonominių interesų“ pažeidimą.

87. Sąvokų ir sisteminiu požiūriu labai abejotina, ar apskritai galima patvirtinti tokį viešosios tvarkos pažeidimą dėl gresiančio valstybės nuskurdimo, nors šiuo klausimu dar nėra ir jokios taikytinos teismo praktikos, nes, kalbant apie viešąją tvarką, ekonominiai aspektai iš principo nereikšmingi.

88. Vis dėlto nagrinėjamu atveju šis klausimas gali būti laikomas hipotetiniu ir paliktas atviras, nes – priešingai nei apodiktiškai suformuluotame ir netgi rimtą grėsmę valstybės saugumui suponuojančiame prejudiciniame klausime – įvertinus visas prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytas aplinkybes nagrinėjamu atveju neatrodo tikėtina, kad net ir esant rizikai prarasti apie 58 mln. eurų gali susiklostyti tokia išskirtinė situacija. Kad ir kokia didelė suma tai būtų, jos veikiausiai nepakanka visai valstybės struktūrai sukrėsti iš pamatų. Tai juo labiau galioja tuomet, kai vykdomosios priemonės iš esmės yra areštas ir jos neturi įtakos pačiam turto vientisumui ir priklausomybei.

89. Nors dėl ekonominės rizikos sušvelninimo Teisingumo Teismas kitomis aplinkybėmis yra nusprendęs, kad, taikant laikinąsias apsaugos priemones, visuomet privalo būti užtikrinama, jog priteista suma bus sugrąžinta tuo atveju, jei pareiškėjas pralaimės iš esmės nagrinėjamą bylą[54]. Tačiau ši teismo praktika susijusi su nurodymais, kurių adresatas, kuriam buvo taikomos laikinosios apsaugos priemonės, privalėjo *įvykdyti prievolę* pareiškėjo naudai. Jos nereikėtų išplėsti ir taikyti sprendimams dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kaip antai dėl laikinojo arešto, kurios nagrinėjamos šioje pagrindinėje byloje.

90. Taigi, remiantis tuo, kas pasakyta, nėra jokio pagrindo patvirtinti viešosios tvarkos pažeidimo buvimą dėl ekonominių interesų.

4. Tarpinė išvada

91. Taigi į ketvirtąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip: nei iš vykdytino sprendimo motyvavimo stokos, nei iš su vykdymu susijusių ekonominių pasekmių negalima kildinti pakankamo pagrindo atsisakyti pripažinti sprendimą dėl su viešąja tvarka (*ordre public*) susijusių priežasčių.

53 — Žr. Teisingumo Teismo procedūros reglamento 94 straipsnį.

54 — Žr. sprendimus *Van Uden* (C-391/95, EU:C:1998:543, 47 punktas, dėl „nurodymo laikinai įvykdyti pagrindinę sutartyje numatytą paslaugą“) ir *Mietz* (C-99/96, EU:C:1999:202, 42 punktas), kurie dar buvo susiję su Briuselio konvencijos 24 straipsniu.

V – **Išvada**

92. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. Teisminis ginčas dėl laikinųjų apsaugos priemonių, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėje byloje, kurias nutarta taikyti iš esmės nagrinėjamoje byloje, kurioje pagal privatinę teisę veikiantis oro vežėjas dėl tariamų Europos Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimų reikalauja atlyginti žalą, be kita ko, iš įmonės, kurią valdo viešosios teisės subjektas ir kuri jam sudaro sąlygas naudotis oro uostu už oro uosto mokestį, yra civilinė ir komercinė byla, kaip ji suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 1 straipsnio 1 dalį, net jei oro uosto mokesčiai ir jiems taikomos nuolaidos reglamentuojami nacionalinės teisės aktais.

2. Ieškinys dėl žalos atlyginimo, kaip antai nagrinėjamas iš esmės nagrinėjamoje byloje, nėra teisminis ginčas dėl bendrovių organų sprendimų, kaip tai suprantama pagal Reglamento (EB) Nr. 44/2001 22 straipsnio 2 punktą.

3. Pagrindinės bylos aplinkybėmis nei iš vykdytino sprendimo motyvavimo stokos, nei iš su vykdymu susijusių ekonominių pasekmių negalima kildinti pakankamo pagrindo atsisakyti pripažinti sprendimą dėl su viešąja tvarka (*ordre public*) susijusių priežasčių.